

Asia: OKM/70/040/2016

Lausuntopyyntö selvityksestä lainsäädännön muutostarpeista rinnakkaistallentamisen edistämiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1) Yhdyttekö selvittäjän näkemykseen eri ratkaisuvaihtoehdoista ja suosituksesta toteutettavaksi vaihtoehdoksi?

Professoriliitto toteaa, että varatuomari Marja Leena Mansalan tekemässä selvityksessä esitetään tekijänoikeuslakiin uutta 27 §:n 2 momenttia sekä tekijänoikeusasetukseen uutta 4 a §:ää. Esityksen mukaan tekijällä olisi aina oikeus saattaa yleisön saataville tieteellinen kirjoituksensa digitaalisessa muodossa. Asetuksella voitaisiin antaa tarkempia määräyksiä yleisön saataville saattamisen ajankohdasta ja tieteelliseltä kirjoitukselta vaadittavasta muodosta sekä julkaisukanavasta. Asetuksella säädettäisiin reunaehdoista, joita noudattaen tekijänoikeuslain 27 §:n 2 momentissa tarkoitettu tieteellinen kirjoitus voitaisiin saattaa yleisön saataville. Reunaehtona olisi, että tieteellinen kirjoitus on syntynyt sellaisessa tutkimuksessa, jota on ainakin pääosin rahoitettu julkisista varoista. Lisäksi reunaehtona olisi, että tieteellinen kirjoitus saatetaan yleisön saataville samassa muodossa, jossa se on julkaistu digitaalisesti tai että tieteellinen kirjoitus saatetaan yleisön saataville, kun kustantaja on asettanut lopullisen version ilmaiseksi saataville digitaalisessa muodossa tai että mikäli tieteellistä kirjoitusta ei ole asetettu ilmaiseksi saataville, tekijä voi asettaa sen yleisön saataville, kun ensimmäisestä julkaisupäivämäärästä on kulunut kuusi kuukautta luonnontieteiden, tekniikan ja lääketieteen alalla ja kaksitoista kuukautta humanististen ja yhteiskuntatieteiden alalla. Reunaehtona olisi, että tieteellinen kirjoitus saatetaan yleisön saataville taloudellista hyötyä tavoittelemattomassa yhteydessä.

Selvityksessä on myös pohdittu sellaista mahdollisuutta, että korkeakoulueksintölakiin sisällytettäisiin tutkimuslaitoksille (tällä tarkoitetaan ilmeisesti yliopistoja ja ammattikorkeakouluja sekä Maanpuolustuskorkeakoulua) rajattu oikeus saattaa tutkimusjulkaisut yleisön saataville.

Selvityksen mukaan sopimuskäytäntöjä (tällä tarkoitetaan ilmeisesti kustantajan ja tutkijan välisiä sopimuskäytäntöjä ja toisaalta yliopistojen ja tutkijoiden välisiä sopimuskäytäntöjä) tulee kehittää.

Selvyyden vuoksi Professoriliitto toteaa, että kun lausunnossa mainitaan tutkija, tällä tarkoitetaan yliopistoissa työskenteleviä tutkijoita.

Lausuntopyyntöissä on pyydetty kiinnittämään huomiota ainakin seuraaviin kysymyksiin:

1) Yhdyttekö selvittäjän näkemykseen eri ratkaisuvaihtoehdoista ja suosituksesta toteutettavaksi vaihtoehdoksi?

Professoriliitto toteaa, että Suomen tavoitteena on olla yksi johtava maa tieteen ja tutkimuksen avoimuudessa. Liitto kannattaa ja tukee tätä tavoitetta. Rinnakkaistallentamisella edistetään tieteellisten julkaisujen säilymistä ja vahvistetaan niiden saatavuutta. Liitto pitää rinnakkaistallentamista tärkeänä asiana ja kannattaa sen edistämistä. Edistämistä voidaan tehdä monella eri tavalla, kuten tähänkin asti on tehty. Tekijänoikeuslakia tai -asetusta saatikka korkeakoulueksintölakia ei ole tarve muuttaa rinnakkaistallentamisen edistämiseksi.

Valitettavasti Professoriliitto joutuu toteamaan, että selvityksessä on yksi keskeinen puute: selvityksestä puuttuu tekijänoikeuksien omistajien eli tutkijoiden näkökulma.

Ehdotettu tekijänoikeuslain ja -asetuksen muutos tarkoittaisi sitä, että tutkija ei voisi enää luovuttaa kaikkia kaupallisia tekijänoikeuksiaan. Perustuslaissa on säädetty muun muassa sananvapaudesta, omaisuudensuojasta ja elinkeinovapaudesta. Tekijänoikeus on varallisuus- ja persoonaoikeus, eikä näitä tutkijoiden oikeuksia voi syrjäyttää tavallisen lain säätämisyhteisössä. Liitto huomauttaa, että ehdotetut lain- ja asetuksen muutokset on kirjoitettu sellaiseen muotoon, että tutkijalle annettaisiin lisäoikeuksia. Todellisuudessa kyseisillä säännöksillä rajoitettaisiin tutkijoiden oikeuksia ja tämän vuoksi kirjoitustapaa voidaan pitää jopa harhaanjohtavana.

Yliopistolain mukaan yliopistojen tehtävänä on edistää vapaata tutkimusta. Edelleen yliopistolain mukaan professorin tulee harjoittaa ja ohjata tieteellistä tutkimustyötä tai taiteellista työtä. Professoreiden ja muiden yliopistojen tutkijoiden päämääränä on saada tieteelliset julkaisunsa julkaistua kunkin alan parhaissa julkaisuissa. Usein nämä julkaisut ovat kansainvälisten isojen kustantajien omistuksessa, ja joilla on kustannussopimuksia varten vakioehdot. On olemassa vakioehtoja, joissa edellytetään kaupallisten tekijänoikeuksien luovuttamista kokonaisuudessaan ja on myös olemassa vakioehtoja, joissa niin sanottu embargo-aika on esimerkiksi kolme vuotta. Mikäli selvityksessä esitetty tekijänoikeuslain muutos säädettäisiin sellaisenaan, suomalainen tutkija joutuisi joko jättämään julkaisunsa julkaisematta tai rikkomaan tietoisesti kustantajan kanssa tekemäänsä sopimusta tai rikkomaan tietoisesti Suomen lakia. Tekijänoikeuslain rikkomisestahan voi taloudellisten seuraamusten lisäksi seurata sakkorangaistus.

Selvityksessä ei ole myöskään pohdittu sitä tilannetta, että suomalainen tutkija osallistuu kansainvälisten tutkijaryhmän jäsenenä tieteellisen julkaisun julkaisemiseen. Selvityksessä jää myös vähälle pohdinnalle se, miten kansainväliset julkaisijat jatkossa suhtautuisivat suomalaisten tutkijoiden julkaisujen julkaisemiseen. Muutoksella voisi myös olla merkitystä sille, kuinka houkuttelevana maana Suomea pidettäisiin kansainvälisten tutkijoiden silmissä.

Tiede ja tutkimus ja sitä kautta myös julkaisutoiminta on vahvasti kansainvälistä. Suomen tulisi ensisijaisesti pyrkiä vaikuttamaan kansainvälisiin käytäntöihin, ja erityisesti EU:n käytäntöihin. Liitto korostaa, että Suomen etuna ei voi olla suomalaisten tutkijoiden asettaminen eriarvoiseen tai huonompaan asemaan muiden maiden tutkijoihin verrattuna.

Lailla oikeudesta korkeakoulussa tehtäviin keksintöihin säädetään suomalaisten korkeakoulujen palveluksessa olevien henkilöiden palvelussuhteessaan tekemiin, Suomessa patentilla suojattavissa oleviin keksintöihin. Kyseinen laki siis sääntelee eri asioita kuin tekijänoikeuslaki, eikä näitä lakeja tule sekoittaa keskenään. Professoriliitto toteaa, että vakiintuneen käytännön mukaisesti yliopistojen opetus- tai tutkimustyössä toimivien henkilöiden luomien teosten oikeudet eivät siirry työnantajalle ja vakiintunut käytäntö on, että tutkijat määräävät itse tutkimuksensa tuloksista.

Liitto toteaa, että rinnakkaistallentamista voidaan edistää muun muassa sopimuskäytäntöjä kehittämällä. Yliopistoilla tulisi olla riittävä määrä tekijänoikeusasioiden asiantuntijoita sekä muita tutkijoille tarkoitettuja palvelumuotoja. Rinnakkaistallentamisen tekninen tallentaminen tulee tapahtua esimerkiksi kirjaston – ei siis tutkijan toimesta. Selvityksessä on kartoitettu muutaman muun maan – kuten Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen käytössä olevia käytäntöjä ja tapoja kannustaa rinnakkaistallentamiseen.

2) Millä tavoin selvittäjän suosittama ratkaisuvaihtoehto voitaisiin parantaa (sisällöllisesti tai teknisesti)?

Tekijänoikeusasetukseen esitetty muutos on monilta osin tulkinnanvarainen ja vaatisi siten täsmentämistä. Julkisista varoista rahoittaminen -termi sekä lopullinen versio -termi vaatisivat täsmentämistä. Selvityksessä ei myöskään perustella riittävästi, miksi eri aloja kohdeltaisiin eri tavalla. Alojen kattavuus tulisi myös tarkistaa (esim. taideala).

3) Mitä vaikutuksia selvittäjän suosittamalla ratkaisuvaihtoehdolla olisi? Kuvailkaa mielellään vaikutukset määrällisesti tai laadullisesti, jos mahdollista.

Professoriliitto on edellä kohdassa 1 tuonut esiin niitä vaikutuksia, joita tekijänoikeuslakiin tehtävällä muutoksella todennäköisesti olisi. Koska selvityksessä on sivuutettu tutkijan näkökulma, vaikutuksia on mahdoton arvioida.

4) Muuta huomioitavaa.

-